

Krzysztof GALOS*, Marek NIEĆ**

Europejska koncepcja złóż kopalin o znaczeniu publicznym (projekt MINATURA2020)

Streszczenie: Projekt MINATURA2020, realizowany w ramach programu Horyzont 2020, ma na celu wypracowanie narzędzi pozwalających na zapewnienie dostępu do najważniejszych europejskich złóż kopalin i umożliwienie ich przyszłej eksploatacji pod kątem zaspokojenia większości obecnych i przyszłych potrzeb społeczeństwa europejskiego w zakresie surowców mineralnych (alternatywą jest zaspokajanie tych potrzeb drogą importu). Drogą do tego jest rozwój zharmonizowanej ogólnoeuropejskiej koncepcji Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym oraz związanej z tym metodyki ramowych regulacji/wskazań/rekomendacji dla ochrony takich złóż, aby zapewnić możliwość jak najlepszego i najpełniejszego ich wykorzystania w przyszłości. Wydzielanie złóż kopalin o znaczeniu publicznym, których eksploatacja byłaby z jednej strony możliwa, a z drugiej szczególnie wskazana z gospodarczego punktu widzenia, musi być poprzedzone wielokryterialną waloryzacją z wykorzystaniem kryteriów geologicznych, górniczych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych, powiązaną z oceną potencjalnej konfliktowości takiej eksploatacji z innymi kierunkami wykorzystania terenu, z uwzględnieniem m.in. uwarunkowań środowiskowych, priorytetów osadniczych, istniejącej i planowanej infrastruktury liniowej itp.

Słowa kluczowe: złoża kopalin, znaczenie publiczne, ochrona złóż, planowanie przestrzenne

European concept of mineral deposits of public importance (MINATURA2020 project)

Abstract: MINATURA2020 project, implemented within Horizon 2020 program, aims to develop tools for ensuring access to mineral deposits (especially the most important of them, of public importance). It will allow future exploitation of such deposits, in order to secure most of the current and future demand of European society for minerals (the alternative is to satisfy these needs through imports). The way to achieve this goal is development of harmonized, Pan-European concept of Mineral Deposits of Public Importance, as well as consecutive development of methodology of regulation framework/guidelines/recommendations to ensure protection of such deposits for their use in the future. Selection of such Mineral Deposits of Public Importance, exploitation of which would be

* Dr hab. inż., prof. IGSMiE PAN, ** Prof. dr hab. inż., Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Kraków; e-mail: kgalos@min-pan.krakow.pl, mark@min-pan.krakow.pl

potentially possible and feasible, must be preceded by multi-criteria valorization of a whole set of deposits, taking into account geological, mining, environmental, economic and social criteria, as well as by evaluation of potential conflict of such exploitation with other land uses, environmental constraints, settlement priorities, existing and planned linear infrastructure, etc.

Keywords: mineral deposits, public importance, protection of deposits, spatial planning

Wprowadzenie

Eksploracja złóż kopalin w Europie ma kluczowe znaczenie dla zaspokojenia potrzeb surowcowych społeczeństwa europejskiego w sposób zrównoważony. Aby cel ten został osiągnięty, należy zapewnić możliwość prowadzenia poszukiwań i eksploatacji tych złóż bez uszczerbku dla potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń. Tym samym potencjał możliwych do eksploatacji złóż kopalin (w tym zaniechanych i o znaczeniu historycznym) powinien zostać oceniony w kontekście wielkości zasobów złóż i jakości kopaliny, a także uwarunkowań przestrzennych i środowiskowych. Dylemat wyboru górniczego lub innego kierunku zagospodarowania terenu powinien być rozstrzygany na podstawie szczegółowych analiz, z wykorzystaniem m.in. wielokryterialnych metod waloryzacji złóż (Nieć red. 2013).

W odpowiedzi na to wyzwanie uruchomiony został projekt MINATURA2020, finansowany w ramach Programu Badań i Rozwoju Komisji Europejskiej Horyzont 2020, który realizowany jest od lutego 2015 r. Głównym celem tego trzyletniego projektu jest opracowanie koncepcji i metodologii definiowania, a następnie zasad ochrony Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym (*Mineral Deposits of Public Importance*, MDoPI/ZKoZP) pod kątem ich optymalnego wykorzystania w przyszłości, co miałyby się wiązać z ich objęciem europejskimi zharmonizowanymi uregulowaniami prawnymi, systemem wytycznych lub polityką ramową. Zapewnienie odpowiedniej polityki planowania przestrzennego, kierującej się zasadą zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do eksploatacji kopalin, tak jak to funkcjonuje w przypadku innych rodzajów surowców oraz dla innych obszarów planowania przestrzennego, ma stanowić główne przesłanie projektu MINATURA2020 (Minatura2020...).

Projekt MINATURA2020 jest realizowany przez międzynarodowe konsorcjum, składające się z 24 partnerów z 16 krajów członkowskich Unii Europejskiej (Austria, Belgia, Chorwacja, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania, Włochy) oraz 3 krajów spoza UE (Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Serbia). Korzysta zatem z bogatego i szerokiego doświadczenia partnerów, umożliwiając zarazem uzyskanie efektu synergii i wdrożenie rezultatów projektu w całej Europie. Jego założenia będą zarazem konsultowane z przedstawicielami zdecydowanej większości krajów członkowskich Unii Europejskiej, co pozwoli zgromadzić jak największą ilość informacji i opinii na temat koncepcji Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym.

1. Przesłanki, cele i koncepcja realizacji projektu

Projekt MINATURA2020 jest realizowany jako zwycięska propozycja w ramach konkursu w obrębie Programu Horyzont 2020, zadanie SC5-13a-2014 zatytułowane *Mineral Deposits of Public Importance* (Złóża Kopalin o Znaczeniu Publicznym, MDoPI/ZKoZP).

Podstawowym celem konkursu było opracowanie „...odpowiednich ram, szczegółowej definicji i warunków kwalifikujących w odniesieniu do koncepcji Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym (ZKoZP)”, zgodnie z priorytetem IIA Strategicznego Planu Implementacji Europejskiego Partnerstwa Innowacji w zakresie Surowców Mineralnych (Strategic Implementation... 2013) oraz z filarem II Inicjatywy Surowcowej UE (Raw Materials Initiative... 2008; Galos i Smakowski 2008). Efektem finalnym pracy ma być także propozycja sposobów implementacji tej koncepcji do polityk surowcowych i polityk planowania przestrzennego realizowanych na różnych szczeblach (Unia Europejska, kraje członkowskie, poziom regionów w obrębie krajów).

Krajowa polityka surowcowa może być definiowana jako całość działań państwa w zakresie wpływania na kształtowanie się zarówno podaży, jak i popytu na surowce mineralne na obszarze danego kraju. Polityka planowania surowcowego (powiązana z planowaniem przestrzennym) powinna być częścią polityki surowcowej (Galos 2013). W ramach krajowej polityki surowcowej w pierwszej kolejności powinien być przedstawiony dokument wiodący (*Mineral Statement*), gdzie z jednej strony przedstawione zostanie znaczenie surowców dla społeczeństwa i krajowej gospodarki, jak również waga zapewnienia odpowiedniego dostępu do krajowych zasobów kopalin, przy wzięciu pod uwagę – jako punktu wyjścia – prognozowanego średnio- i długoterminowego zapotrzebowania na surowce mineralne (Tiess 2011). Polityka planowania surowcowego ma być narzędziem do zapewnienia dostępu do źródeł surowców (złóż kopalin, źródeł wtórnych), będąc zarazem nieodłączną częścią planowania przestrzennego. Powinna być ona realizowana w pierwszej kolejności na poziomie strategicznym (krajowym), a następnie na kolejnych poziomach operacyjnych (regionalnym, lokalnym).

Planowanie przestrzenne jest zintegrowanym procesem, w którym przedmiotem oceny są różne możliwe sposoby wykorzystania terenu (wody, lasy, obszary rolne, obszary chronione środowiskowo, złoża kopalin) z wydzieleniem obszarów o różnym przeznaczeniu. Proces ten w zależności od kraju jest zwykle realizowany na szczeblu regionalnym lub lokalnym, ale w powiązaniu z planowaniem na szczeblu strategicznym (krajowym). Plany zagospodarowania przestrzennego na różnych szczeblach są zatem (lub powinny być) ważnym narzędziem zapewnienia dostępu m.in. do złóż kopalin. Aby to było możliwe, powinny być wypracowane odpowiednie kryteria wydzielenia strategicznych obszarów złóż kopalin (Improving framework... 2010; Recommendations... 2014). Ideałem byłoby, gdyby poszczególne szczeble planowania przestrzennego pozwalały na zabezpieczenie obszarów złożowych dla przyszłej ich eksploatacji (w nawiązaniu do przewidywanych potrzeb surowcowych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym) w dokumentach planistycznych odpowiednich szczebli (Wrighton i in. 2014; Nieć i in. 2014). W takim podejściu organy odpowiedzialne za planowanie przestrzenne różnych szczebli miałyby za zadanie m.in. identyfikację: a. obszarów, gdzie eksploatacja złóż kopalin nie będzie możliwa, b. obszarów, gdzie eksploatacja złóż kopalin może być możliwa pod pewnymi warunkami, c. obszarów przeznaczonych w pierwszej kolejności do eksploatacji złóż.

W ramach projektu MINATURA2020 wypracowana zostanie zatem szczegółowa definicja Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym oraz warunki kwalifikujące wybrane złoża do tej grupy. Podstawą będzie szczegółowa ocena warunków konkurencyjności między działalnością górnictwem a innymi kierunkami użytkowania gruntów, analizowana na różnych poziomach i przy założeniu odpowiednich scenariuszy. Z drugiej strony kluczowym elementem bę-

dzie także wypracowanie warunków kwalifikujących wybrane złoża jako Złóża Kopalin o Znaczeniu Publicznym, biorąc pod uwagę: rozwiązania stosowane przez Unię Europejską, poszczególne kraje członkowskie i ich regiony, listę surowców krytycznych dla Unii Europejskiej, potrzeby zapewnienia niezbędnej ochrony obszarów chronionych ze względów środowiskowych czy też obiektów dziedzictwa kulturowego.

Realizacja projektu MINATURA2020 jest związana z trzema istotnymi założeniami. Pierwszym z nich jest szeroki udział interesariuszy reprezentujących m.in.: ministerstwa i urzędy centralne, organy samorządowe, administrację środowiskową, służbę geologiczną, środowiska naukowe, prawnicze, konsultingowe, pozarządowe organizacje środowiskowe, wreszcie środowisko przedsiębiorców górniczych czy użytkowników surowców. Udział ten ma być zapewniony zarówno na poziomie krajowym (krajów partnerów projektu), jak i na poziomie unijnym. Drugim ważnym założeniem jest wypracowanie odpowiedniego standardu wiedzy w zakresie stosowanych pojęć w rodzaju: „złoża kopalin”, „obszary perspektywiczne”, „znaczenie publiczne”, „interes publiczny” itd. Wypracowanie zharmonizowanej definicji Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym będzie bowiem możliwe tylko w przypadku stosowania ujednoliconej terminologii, pozwalającej na stosowanie takiej definicji ZKoZP przez wszystkie kraje Unii Europejskiej. Trzecim ważnym założeniem projektu jest potrzeba przetestowania wypracowanych koncepcji na konkretnych przykładach dotyczących wybranych regionów niektórych krajów Unii Europejskiej. Podejście takie docelowo ma służyć wypracowaniu wytycznych i rekomendacji dla krajów członkowskich Unii Europejskiej w zakresie np. ustalania ZKoZP na poziomie krajowym i regionalnym, a z drugiej strony – co nie jest wykluczone – wypracowaniu propozycji Dyrektywy o Złożach Kopalin, która miałaby być jednym z głównych rezultatów realizowanego projektu (Proposal... 2014).

2. Zakres i struktura projektu MINATURA2020

Projekt MINATURA2020 składa się z siedmiu zadań roboczych (*Work Package* – WP), z których pięć stanowią zadania tematyczne (merytoryczne), a dwa pozostałe będą mieć charakter zadań wspierających. Będą to następujące zadania:

- WP1 – Ocena kierunków użytkowania terenu,
- WP2 – Zharmonizowany system oceny Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym,
- WP3 – Ramy regulacyjne dla Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym,
- WP4 – Prace demonstracyjne i testowe zaproponowanej metodologii na poziomie studiów przypadku,
- WP5 – Zaangażowanie interesariuszy w obszarze konsultacji definicji i zakresu efektywnego wdrożenia pojęcia „Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym”,
- WP6 – Upowszechnienie wyników projektu,
- WP7 – Zarządzanie projektem.

Pierwsze zadanie (WP1) dotyczy oceny kierunków użytkowania gruntów (*land use assessment*). Jest ono realizowane z uwzględnieniem obecnej i przyszłej rywalizacji pomiędzy górnictwem a innymi kierunkami zagospodarowania gruntów, bazując na istniejących rozwiązaniach i podejściach w tym zakresie na poziomie Unii Europejskiej oraz poszczególnych krajów członkowskich. Na początku analizie zostaną poddane przykłady obecnych kon-

fliktów między górnictwem a innymi kierunkami zagospodarowania gruntów, z wykorzystaniem danych przestrzennych. Dane te posłużą także do wykonania kilku studiów przypadku (zwykle na poziomie regionalnym) mających na celu wypracowanie map pokazujących strefy potencjalnego konfliktu przestrzennego między potencjalnym górnictwem wykorzystaniem obszarów złóż i obszarów perspektywicznych, oraz – co istotniejsze – stref wolnych od takiego potencjalnego konfliktu. Zaplanowano, że w przypadku obszarów lądowych przedmiotem analizy będą wybrane regiony Polski, Węgier, Włoch, Portugalii, Wielkiej Brytanii i Szwecji oraz cały obszar Słowenii, a dodatkowo proces ten będzie dotyczyć obszaru szelfowego między Wielką Brytanią a Irlandią. Wykonanie tego zadania będzie ściśle związane z realizacją zadania WP4 (dotyczyć będą one tych samych testowanych regionów). Z kolei wnioski płynące z tego zadania będą wykorzystywane w zadaniach WP2 i WP3.

Drugie zadanie (WP2) wydaje się być kluczowe dla całego projektu. Zasadniczo ma ono na celu wypracowanie zharmonizowanej definicji Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym. W tym celu konieczne jest przeprowadzenie przeglądu stosowanych pojęć i koncepcji zbliżonych pojęciowo (np. złoża strategiczne, złoża o znaczeniu publicznym, złoża kopalin a obszary perspektywiczne występowania kopalin, znaczenie publiczne, interes publiczny), które w różny sposób są stosowane (lub nie) w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Doprecyzowanie właściwego rozumienia pojęcia ZKoZP będzie związane także z określeniem warunków kwalifikujących wybrane złoża jako ZKoZP. Należy przy tym podkreślić, że definicja ZKoZP oraz propozycja warunków kwalifikujących muszą być na tyle pojemne, by możliwe było zastosowanie takich jednolitych pojęć zarówno na poziomie Unii Europejskiej, jak i poszczególnych krajów członkowskich, gdzie podejście do tej tematyki i związane z tym szczegółowe uwarunkowania prawne bywają bardzo zróżnicowane. Ważny będzie zwłaszcza przegląd istniejących dobrych praktyk w tym względzie w poszczególnych krajach europejskich, co będzie możliwe dzięki przygotowaniu informacji o praktykach i uwarunkowaniach prawnych w zakresie ochrony złóż w tych krajach w formie raportów i kwestionariuszy krajowych. Uzyskanie jednolitego podejścia do definicji ZKoZP oraz warunków kwalifikujących ZKoZP (na zasadzie wielokryterialnej waloryzacji) ma umożliwić opracowanie propozycji zastosowania takiego podejścia do polityk planowania surowcowego (będących częścią procesu planowania przestrzennego) na poziomie Unii Europejskiej, poszczególnych krajów członkowskich, a także na poziomie regionalnym i lokalnym. W związku z istotnym potencjalnym wymiarem normatywnym proponowanych rozwiązań, kluczowe będzie uwzględnienie zróżnicowania stanowisk w tym względzie ze strony różnych grup interesariuszy związanych z górnictwem wykorzystaniem gruntów (Proposal... 2014).

Trzecie zadanie (WP3) ma na celu uwzględnienie istniejących uwarunkowań formalno-prawnych związanych m.in. z gospodarką złożami, prowadzeniem działalności górniczej i planowaniem przestrzennym, w proponowanym podejściu wyznaczania Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym. Niezbędna będzie identyfikacja dobrych praktyk w tym względzie, a z drugiej strony – niekiedy – istniejących luk prawnych na poziomie krajowym. Zasadniczym celem WP3 będzie zaproponowanie optymalnej metody wdrażania koncepcji ZKoZP w istniejące ramy prawne na poziomie krajowym (niekiedy także regionalnym), w istniejące polityki surowcowe poszczególnych krajów UE, a także w polityki przestrzennego zagospodarowania na różnych poziomach (krajowym, regionalnym, lokal-

nym). Rezultatem mają być wytyczne wdrożenia pojęcia ZKoZP oraz warunków kwalifikujących ZKoZP do krajowych (i ewentualnie regionalnych) polityk surowcowych i polityk planowania przestrzennego, na przykładzie poszczególnych krajów uczestniczących w projekcie. Będzie to zarazem stanowiło podstawę do pilotażowych prac testujących zaproponowaną metodologię (zadanie WP4).

Zadanie czwarte (WP4) ma na celu przeprowadzenie pilotażowych prac demonstracyjnych testujących zaproponowaną w zadaniach WP2 i WP3 metodologię dla wybranych krajów lub ich regionów, z uwzględnieniem specyfiki polityk surowcowych i ram prawnych obowiązujących w poszczególnych krajach. W pierwszej kolejności dla wybranych regionów/krajów (tych samych co w zadaniu WP1) zostanie przygotowana lista potencjalnych obszarów chronionych ZKoZP, zgodnie z metodologią i kryteriami wypracowanymi w zadaniach WP2 i WP3. Następnie na tych przykładach zostanie sprawdzone, czy wdrożenie opracowanej metodologii jest możliwe w realiach danego kraju (w tym w jego ramach prawnych). Efektem końcowym tego zadania będą ewentualne rekomendacje korekty wstępnej wersji metodologii i warunków kwalifikujących ZKoZP.

Ostatnim zadaniem tematycznym (WP5) będzie zadanie dotyczące zaangażowania interesariuszy (*stakeholders involvement*) w konsultacje treści merytorycznej projektu. Konsultacje mają dotyczyć wszystkich wcześniej omówionych zadań, a w szczególności WP2 i WP3, w tym: propozycji koncepcji i warunków kwalifikujących ZKoZP, istniejących krajowych ram prawnych, uwarunkowań w zakresie planowania przestrzennego, możliwości zastosowania proponowanej metodologii na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Planuje się utworzenie w każdym kraju, skąd pochodzą partnerzy projektu, rady interesariuszy projektu (*Council of Stakeholders*), oraz przeprowadzenie z członkami tej rady co najmniej dwóch rund warsztatów i konsultacji związanych z tematyką projektu. Krajowe rady interesariuszy, jak również powołana docelowo Rada Interesariuszy na poziomie unijnym, mają także umożliwiać funkcjonowanie mechanizmu konsultacji w omawianym obszarze także po zakończeniu projektu.

3. Podstawy realizacji projektu MINATURA2020 w Polsce

W Polsce zagadnienie potrzeby ochrony złóż kopaliny jako składnika środowiska jest dyskutowane co najmniej od 30 lat. Ochrona taka deklarowana jest w ustawie Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2001.62.627) ze wskazaniem, że powinna być realizowana w ramach planowania zagospodarowania przestrzennego. Sposób realizacji tej ochrony nie jest ustawowo określony. Wymaga się jedynie na mocy ustawy Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U.2011.163.981), by udokumentowane złoża były przedstawiane w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego.

Jednym z owoców dyskusji na temat instrumentów ochrony złóż kopaliny w Polsce jest propozycja ustawowego określenia zasad ochrony, czy to poprzez nowelizację ustawy Prawo geologiczne i górnicze, czy to w formie odrębnej ustawy „o ochronie złóż kopaliny”. Jej zasady zostały zaproponowane w 2011 roku (Nieć i Radwanek-Bąk 2014). Istotnym elementem tej propozycji jest waloryzacja złóż na podstawie czterech grup kryteriów:

- potencjalnego znaczenia gospodarczego (krajowego, regionalnego, lokalnego) określonego przez wielkość zasobów i walory surowcowe kopaliny,

- atrakcyjności górniczej określonej przez stopień trudności eksploatacji oraz możliwości odstawy surowca do odbiorców,
- ograniczenia możliwości eksploatacji przez wymagania ochrony środowiska,
- ograniczenia możliwości eksploatacji przez stan zagospodarowania powierzchni, w szczególności zabudowę.

Na podstawie każdej grupy kryteriów proponowano wyróżnianie złóż o najwyższych (N), wysokich (W), i zwykłych (Z) walorach: odpowiednio: złożowo-surowcowych, górniczych, środowiskowych i planistycznych. Odpowiednio do tych walorów zróżnicowany miałby być zakres ochrony i jej czasokres. Ochroną miałyby być objęte również obszary możliwego występowania złóż, których perspektywiczność została wstępnie potwierdzona. Warto zauważyć, że w myśl przedstawionych zasad w latach 2010–2013 przeprowadzona została w skali całego kraju waloryzacja złóż kopalin skalnych. Na podstawie tej waloryzacji najwyższą ochroną powinno być objęte około 90 złóż tej grupy kopalin (Nieć red. 2013).

Dobłą podstawę dla realizacji postulatów ochrony złóż stanowi w Polsce stan znajomości występowania złóż i obszarów perspektywicznych. Rozpoznawane złoża są dokumentowane w wymagany jednolity sposób i ewidencjonowane w „Bilansie zasobów złóż kopalin” sporządzanym przez państwową służbę geologiczną (PIG-PIB). Granice złóż i obszarów perspektywicznego ich występowania przedstawiane są na „Mapie geośrodowiskowej Polski” sporządzanej w jednolitej formie dla całego kraju w ujęciu arkuszowym w skali 1:50 000. Istnieje pełne pokrycie terytorium kraju tą mapą i jest ona aktualizowana w cyklach pięcioletnich. Na mapie geośrodowiskowej przedstawiane są ponadto podstawowe elementy środowiska, w szczególności wielkoobszarowe, które stanowią ograniczenie dla przyszłego wykorzystania złóż, w tym obszary objęte ochroną:

- krajobrazu (parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary krajobrazowe) oraz ochroną przyrody (Natura 2000) i lasów,
- wód podziemnych (główne zbiorniki wód podziemnych, strefy ochrony ujęć wód podziemnych),
- gleb żyznych (klas bonitacyjnych od I do IVa).

Mapy geośrodowiskowe pozwalają na ocenę skali konfliktu między wykorzystaniem złóż a wymaganiami ochrony środowiska. Niezależnie została zaproponowana metodyka opracowywania map skali konfliktu złóż z wymaganiami ochrony środowiska i ograniczeniami zagospodarowania przestrzennego oparta na procedurach GIS (Koźma i in. 2013).

Głównym krajowym dokumentem planistycznym jest koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – KPZK2030 (Koncepcja... 2011), która została zatwierdzona przez Radę Ministrów w grudniu 2011 r. (a Plan działań w czerwcu 2013 r.). Rekomendacje KPZK2030 powinny być brane pod uwagę podczas przygotowywania planów zagospodarowania przestrzennego województw, a finalnie w planach zagospodarowania przestrzennego gmin. KPZK2030 wprowadziła pojęcie „strategicznych złóż kopalin”, które powinny być chronione przez ustanowienie odpowiednich obszarów funkcjonalnych w planach zagospodarowania przestrzennego województw, chronionych przed stałą zabudową i obiektami liniowymi. Obszary takich wybranych złóż byłyby objęte tzw. rezerwą planistyczną na poziomie wojewódzkim (Galos 2015).

Przygotowanie pełnej listy złóż strategicznych miało zostać zrealizowane do 2013 r. Odpowiedzialne za przygotowanie takiej listy jest Ministerstwo Środowiska w porozumieniu z Ministerstwem Gospodarki, Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju oraz Państwowym

Instytutem Geologicznym. Krokiem w tym kierunku było podjęcie w 2014 r. prac nad „Białą księgą ochrony złóż kopalin”, która ma się stać punktem wyjścia do szerokiej dyskusji na ten temat, przed wprowadzeniem odpowiednich regulacji prawnych. Niezbędnym elementem ustalenia listy złóż strategicznych było wykonanie waloryzacji złóż, z uwzględnieniem kryteriów geologicznych, górniczych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych. „Biała księga...”, zaprezentowana ostatecznie w listopadzie 2015 r., w rezultacie zawiera propozycję listy około 100 niezagospodarowanych złóż kopalin energetycznych, metalicznych i chemicznych, które miałyby być traktowane jako złoża strategiczne, a także wariantowe propozycje regulacji prawnych zapewniających ich ochronę, przede wszystkim przed trwałą zabudową (Biała księga... 2015).

Wydaje się, że dotychczasowe krajowe prace i działania dotyczące koncepcji ustalania najważniejszych (strategicznych) złóż kopalin na podstawie właściwej ich waloryzacji, a także dobra znajomość występowania złóż i obszarów perspektywicznych kopalin na terenie Polski, są ważnymi czynnikami umożliwiającymi właściwą realizację projektu MINATURA2020 w kraju, przy uwzględnieniu wskazanych wcześniej podstawowych jego założeń.

Podsumowanie

Projekt MINATURA2020, realizowany w ramach programu Horyzont 2020, ma wypracować narzędzia pozwalające na zapewnienie dostępu do złóż kopalin (zwłaszcza tych najważniejszych, o znaczeniu publicznym) dla przyszłej ich eksploatacji, pod kątem zabezpieczenia większości obecnych i przyszłych potrzeb społeczeństwa europejskiego w zakresie surowców mineralnych (alternatywą jest zaspokajanie tych potrzeb drogą importu). Drogą do tego jest rozwój zharmonizowanej ogólnoeuropejskiej koncepcji Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym oraz związanej z tym metodyki ramowych regulacji/wskazań/rekomendacji dla ochrony takich złóż, aby zapewnić możliwość ich jak najlepszego i najpełniejszego wykorzystania w przyszłości. Wydzielanie złóż kopalin o znaczeniu publicznym, których eksploatacja byłaby z jednej strony możliwa, a z drugiej szczególnie wskazana z gospodarczego punktu widzenia, musi być poprzedzone wielokryterialną waloryzacją, z uwzględnieniem kryteriów geologicznych, górniczych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych, powiązaną z oceną potencjalnej konfliktowości takiej eksploatacji z innymi kierunkami wykorzystania terenu, z uwzględnieniem m.in. uwarunkowań środowiskowych, priorytetów osadniczych, istniejącej i planowanej infrastruktury liniowej itp.

Nieodłączną częścią realizacji takiego celu jest proces konsultacji elementów projektu przez grupy interesariuszy reprezentujących różne środowiska w różny sposób zaangażowane w proces gospodarowania złożami kopalin, czego formalnym wyrazem będzie utworzenie rady interesariuszy projektu w każdym kraju, gdzie jest on realizowany. Jego efektem finalnym ma być propozycja sposobów implementacji koncepcji Złóż Kopalin o Znaczeniu Publicznym oraz ich ochrony do polityk surowcowych i polityk planowania przestrzennego realizowanych na różnych szczeblach (Unia Europejska, kraje członkowskie, poziom regionów w obrębie krajów).

Literatura

- Biała księga ochrony złóż kopalin. Ministerstwo Środowiska, listopad 2015.
- Galos, K. 2013. Strategie surowcowe wybranych krajów Unii Europejskiej. *Zeszyty Naukowe IGSMiE PAN* nr 85, s. 29–46.
- Galos, K. 2015. Poland: Mineral Policy. [In]: Tiess G., Majumder T., Cameron P. eds. *Encyclopedia of Mineral and Energy Policy*. Springer.
- Galos, K. i Smakowski, T. 2008. Nowa polityka surowcowa Unii Europejskiej w obszarze surowców nie-energetycznych. *Gospodarka Surowcami Mineralnymi – Mineral Resources Management* t. 24, z. 4/4, s. 75–90.
- Improving Framework conditions for extracting minerals for the EU. European Commission, 2010.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – KPZK2030. Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów nr 239 z 13 grudnia 2011 r.
- Koźma i in. 2013 – Koźma, J., Cwojdziniński, S. i Sroga, C. 2013. *Perspektywiczne zasoby złóż surowców skalnych w Polsce. Środowiskowe uwarunkowania ich wykorzystania*. Wyd. IGO Poltegor Instytut, Wrocław.
- Minatura2020 – Złóża kopalin mineralnych o znaczeniu publicznym. Informacja prasowa z dnia 12 czerwca 2015 r. [Online] Dostępne w: www.minatura2020.eu [Dostęp: 15.10.2015].
- Nieć, M. red. 2013. *Waloryzacja niezagospodarowanych złóż kopalin skalnych w Polsce*. Wyd. IGO Poltegor Instytut, Wrocław.
- Nieć i in. 2014 – Nieć, M., Galos, K. i Szamałek, K. 2014. Main challenges of mineral resources policy of Poland. *Resources Policy* 42, s. 93–103.
- Nieć, M. i Radwanek-Bąk, B. 2014. *Ochrona i racjonalne wykorzystywanie złóż kopalin*. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2001.62.627).
- Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U.2011.163.981).
- Proposal: Developing a concept for a European mineral deposit framework (MINATURA 2020). Propozycja złożona w ramach konkursu realizowanego w obrębie Programu Horyzont 2020, zadanie SC5-13a-2014: „Mineral Deposits of Public Importance”, 2014.
- Raw materials initiative – meeting our critical needs for growth and jobs in Europe. European Commission Communication COM(2008) 699.
- Recommendations on the framework conditions for the extraction on non-energy raw materials in the European Union. Report of the Ad Hoc Working Group on Exchange of best practices on minerals policy and legal framework, information framework, land-use planning and permitting, Brussels, 2014.
- Strategic Implementation Plan for the European Innovation Partnership on Raw Materials. European Commission, 2013.
- Tiess, G. 2011. *Legal Basics of Mineral Policy in Europe: An overview of 40 countries*. Springer.
- Wrighton i in. 2014 – Wrighton, C.E., Bee, E.J. i Mankelov, J.M. 2014. The development and implementation of mineral safeguarding policies at national and local levels in the United Kingdom. *Resources Policy* 41, s. 160–170.

